

УДК: 330.341

JEL Classification: O12,O32,O33

DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2022-1.85.02>

Вікторія Маргітч, д-р філос., доцент,
<https://orcid.org/0000-0002-9310-3089>

Людмила Гудзовата, аспірантка,
<https://orcid.org/0000-0002-2872-5885>

Владислав Мигович, аспірант,
<https://orcid.org/0000-0001-5297-1990>
Ужгородський національний університет,
м. Ужгород

ТИПОЛОГІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ФАКТОРІВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Анотація

Актуальність. Постановка проблеми. Глобалізація економіки активізує дію інноваційних факторів, які забезпечують можливості отримання додаткових радикальних конкурентних переваг. Факторний підхід до визначення сутності інноваційної діяльності дозволяє не лише показати цілеспрямованість інноваційної діяльності як чинника розвитку економіки, але й діагностувати його зміст та орієнтацію залежно від умов функціонування економічної системи, завдань менеджменту та умов зовнішнього оточення. Водночас інноваційна діяльність як фактор економічного розвитку набуває різного значення залежно від наукового погляду на його сутність, що актуалізує класифікації інноваційних факторів за різноманітними ознаками.

Мета статті – окреслення базових класифікаційних ознак та проведення типологізації інноваційних факторів розвитку економічної системи за визначеними ознаками.

Методологія. В процесі проведення дослідження було застосовано метод типологізації, який дозволив виявити класифікаційні ознаки та провести групування інноваційних чинників економічного розвитку; теорію потенціалів, що дозволило представити інноваційний фактор як сукупність явних або латентних можливостей; метод діалектичного підходу при визначенні еволюційних та революційних факторів; наукові засади сучасного менеджменту при поділі інноваційних факторів на стратегічні та тактичні.

Результати. Інноваційні фактори поділені на види залежно від наступних ознак: а) ролі в процесі розвитку цивілізації та притаманній економічній системі; б) виду управління; в) сили дії; г) можливості відстеження поведінки чинника й контролю за його дією та результатом. Перша ознака дозволяє окреслити такі види інноваційних факторів, як революційні та еволюційні, вид управління виділяє стратегічні фактори та чинники тактичного характеру; можливості контролю вимагають окреслення латентних та явних

факторів; сила дії дозволяє класифікувати фактори на такі, що мають великий потенціал впливу на розвиток економіки, й такі, що мають незначний потенціал впливу.

Практичне значення. Запропонована класифікація дозволяє ідентифікувати фактори та виявити їх роль в процесі розвитку регіональної економіки, що в свою чергу надає регіональній владі можливості оптимально витратити ресурси на підтримку конкретного виду інноваційної активності залежно від того, роль якого чинника даний вид інноваційної активності відіграє в процесі побудови регіональної конкурентоспроможності. В **подальших дослідженнях** заплановано побудувати модель взаємодії вказаних факторів на конкурентоспроможність економічної системи.

Ключові слова: економічний розвиток, інноваційний фактор, інноваційна діяльність, класифікація, ознака, потенціал, конкурентна перевага.

Кількість джерел: 12; кількість рисунків: 1.

Viktoriya Marhitich, Doctor of Philosophy,
Associate Professor,

<https://orcid.org/0000-0002-9310-3089>

Liudmyla Hudzovata, PhD student,

<https://orcid.org/0000-0002-2872-5885>

Vladyslav Myhovych, PhD student,

<https://orcid.org/0000-0001-5297-1990>

Uzhhorod National University, Ukraine

TYPOLOGIZATION OF INNOVATIVE FACTORS OF ECONOMIC DEVELOPMENT

Summary

The purpose of the scientific article is to outline the basic classification features and to typologize the innovative factors of economic system development according to certain features. Methodology. In the course of the research the method of typology was applied, which allowed to identify classification features and to group innovative factors of economic development; the theory of potentials, which allowed to present the innovation factor as a set of explicit or latent capabilities; method of dialectical approach in determining evolutionary and revolutionary factors; scientific principles of modern management in the division of innovation factors into strategic and tactical. Results. Types of innovative factors are identified depending on the following features: a) role in the development of civilization and the inherent economic system, b) type of management, c) strength, d) the ability to track the behavior of the factor and control its action and outcome. The first feature allows us to outline such types of innovation factors as revolutionary and evolutionary, the type of management highlights strategic factors and tactical factors; control capabilities require the delineation of latent and explicit factors; The fork of action allows to classify the factors into those that have a great potential impact on economic development and those that have little potential impact. Practical meaning. The proposed

classification allows to identify factors and identify their role in the development of regional economy, which in turn allows regional authorities to optimally spend resources to support a particular type of innovation activity, depending on what role this type of innovation activity plays in building regional competitiveness.

Keywords: economic development, innovation factor, innovation activity, classification, feature, potential, competitive advantage.

Number of the sources – 12; number of drawings – 1.

Постановка проблеми. Сучасний глобальний світ надає широке коло можливостей для економічного зростання країн, регіонів та підприємств. Серед можливостей особливе місце займає інноваційна діяльність, яка спрямована на створення нових для країни, регіону або бізнесу матеріальних або нематеріальних продуктів. Нові товари формують нові ринки та розширяють асортимент вже функціонуючих, а розвиненість ринкової мережі є умовою росту економіки: реалізація продукції та послуг після їх продукування та пропозиції може здійснюватися лише за умови наявності попиту, тобто ринку. Крім цього, інноваційна діяльність виступає мотиватором розвитку робочої сили через здатність працювати в мінливих умовах та креативному середовищі. Інноваційна діяльність також впливає на рівень управління, надаючи керівництву економікою новітні важелі менеджменту, а це підвищує ефективність прийняття управлінських рішень та їх втілення в практичну господарську діяльність. Все це обумовлює доцільність розгляду інноваційної діяльності як чинників економічного зростання на всіх рівнях економічної життєдіяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інновації як фактор розвитку регіону та одночасно роль регіону в розвитку інновацій підкреслюють J. Stejskal, H. Kuvíková, B. Meríčková, доводячи, що «регіони є найбільш придатною територією (простором) для інновацій ...» [5], і це підтверджується висновками І. Довба: «Основним чинником підвищення конкурентоспроможності економіки регіону є стрімке зростання науково-технічного прогресу, що визначило інноваційний шлях розвитку суб'єктів господарювання в рамках економічної територіальної системи» [2]. Н. Ю. Кубіній, І. В. Чекан, П. П. Тізеш доводять, що «сучасний світовий економіко-технологічний ландшафт, на якому вже культивовані базові конкурентні фактори..., дозволяє стверджувати, що основою конкурентоспроможності є інновації» [9]. Також Н. Кубіній вводить в науковий обіг розуміння «інтенціональної економіки» та її взаємозалежність з інноваціями [8]. І. Гончаренко разом зі співавторами розкриває роль інноваційного фактора в ефективному менеджменті, пропонуючи «концепцію успішного управління через безперервні інновації» [3]. С. Cantarelli та А. Genovese вважають інновації важливим фактором розвитку й розкривають «теоретичні основи та положення про інновації в мегапроєктах» [1].

Заслужовує уваги точка зору на інновації як потенційного фактора впливу на розвиток економіки. В попередніх дослідженнях нами доведено, що фактором розвитку є інноваційний потенціал, який в свою чергу «залежить від наукового підґрунтя» [11]. М. Макаренко запропоновано розглядати потенціал як фактор розвитку: «Інноваційний потенціал регіону – сукупність усіх наявних у регіоні видів ресурсів, включаючи інтелектуальні, матеріальні, фінансові, інформаційні тощо, необхідних для забезпечення інноваційного процесу на всіх стадіях – від продукування нових знань до поширення й реалізації інноваційної продукції, а також здатності суб'єктів господарювання до сприйняття інновацій та їхньої інноваційної активності...» [10]. Також автор підтримує ідею вважати інноваційний потенціал як чинник економічних успішних перетворень.

Мета наукової **статті** полягає в окресленні базових класифікаційних ознак та проведенні типологізації інноваційних факторів розвитку економічної системи за визначеними ознаками.

Виклад основного матеріалу. Інноваційний фактор – це поштовх економічної системи до подальшого розвитку. Як зазначено в документах ООН, «Інновації є джерелом зростання та інструментом для вирішення таких глобальних проблем, як зміна клімату, та соціальних, як-от нерівність. Регіони прагнуть дедалі більше сприяти своєму економічному розвитку через підтримку інновацій. Вони визначають і впроваджують стратегії та інструменти політики, щоб розширити свої сильні сторони та змінити курс» [4]. Розвиток відбувається двома шляхами: еволюційним та революційним. Інноваційна діяльність залежно від наслідків, які принесе її продукт, також може виступати революційною силою або еволюційним чинником. За суттю інновації є феноменом, що може корінним чином змінити уклад, економіку, культуру, технологію тощо. Так, створення комп'ютерів та їх розповсюдження по світу надало можливість створити Інтернет, а це викликало нову епоху – епоху інформації та цифрових технологій. Це послугувало поштовхом зміни культури, економічних відносин й перспектив, надало нові політичні механізми управління націями. Інформаційне суспільство надає можливість «формування нового знання та його перетворення в інновацію як основу конкурентоспроможності економічної системи» [7]. Інновації призвели до того, що «центр уваги змістився до потенціалу продуктивності та ефективності діяльності регіонів, який має забезпечити успіх і склад якого характеризується наступним чином:

- 1) людські ресурси: якість, уміння та мобільність робочої сили, включаючи її здатність адаптуватися до технологічних та організаційних змін;
- 2) інституції: не лише їхня організаційна структура на різних рівнях, центральному та місцевому, а й їхній потенціал, ефективність і відданість

поставленим цілям – інакше кажучи, провідна роль інституцій щодо можливості успішного впровадження політики регіонального розвитку;

3) нематеріальні чинники, як, наприклад, «соціальний капітал», що поєднує в собі складне переплетіння консолідованих знань і культури, інноваційної поведінки, «підприємницького духу», соціальних правил, спроможності будувати мережі, а також довіри та співпраці у соціальній та економічній сферах;

4) історична спадщина, що по-різному впливає на нинішню підприємницьку культуру: вона як історична пам'ять про минуле впливає (позитивно чи негативно) на шлях, який нині обирає суспільство (підхід «залежного шляху»)» [6].

Одночасно інноваційна діяльність та інновації безпосередньо можуть сприяти поступовому розвитку бізнесу, регіону, країни або світу загалом. Так, вдосконалення пошукових інформаційних систем зменшують час на отримання необхідних даних, а це підвищує ефективність функціонування суб'єкта за рахунок зменшення такого важливого ресурсу, як час. Це надає можливості зниження витрат та підвищення рентабельності діяльності економічного сектора. Виходячи з наведеного вище, інноваційні фактори набувають за їх роллю в розвитку революційного або еволюційного характеру. Класифікація наведена на рис. 1.

Рис. 1. Класифікація інноваційних факторів регіонального розвитку*

*Джерело: складено авторами.

Інноваційні фактори залежно від їх ролі як чинника отримання конкурентних переваг та виду управління можуть бути поділені на стратегічні та фактори тактики. Стратегічні фактори показують загальний напрям розвитку економічної системи, тактика визначає вибір способу досягнення стратегічної цілі. До стратегічних факторів відносяться ті, що орієнтовані на посилення конкурентних позицій економічної системи в майбутньому й дозволяють сформувати радикальні, стратегічно націлені конкурентні переваги. Інноваційні фактори в їхній стратегічній іпостасі орієнтують загальний розвиток економічного гравця: бути технологічним лідером та забезпечувати за рахунок цього випереджальний розвиток. Обрання тих чи інших інструментів досягнення цілі. Так, впровадження інноваційних методів мотивації, яким був свого часу ключовий показник ефективності, дозволило використовувати інноваційні фактори тактичного характеру. Доцільно зазначити, що й стратегічні інноваційні фактори, й поточні (тактичні) відіграють однаково важливу роль в забезпеченні конкурентних переваг. Сунь Цзи доводить, що «погану стратегію й хорошу тактику можна порівняти зі швидкою їздою на коні в неправильному напрямку – пункт призначення ніколи не буде досягнуто» [12]. Водночас неправильно обрана тактика не зможе забезпечити досягнення покладеної цілі.

Залежно від можливості відстеження інноваційні фактори поділяються на приховані та відкриті. Прихованими є такі, які притаманні латентному потенціалу, не можуть бути виявлені в процесі дослідження економічної реальності. В попередніх дослідженнях доведено, що «латентний потенціал являє собою річ в собі, його неможливо врахувати, визначити його силу, можливості та напрямок дії» [11], а відповідно, інноваційні фактори прихованого потенціалу несуть в собі заряд сили великої енергії розвитку. Позитив відкритих факторів полягає в тому, що ними нескладно керувати, їх можливо не лише ідентифікувати, але й спрогнозувати їх дію та, головне, наслідки.

Згадування теорії потенціалів дозволяє виділити ще одну ознаку поділу факторів – залежно від сили закладеного потенціалу розвитку економіки. У даному випадку інноваційні фактори поділяються на два типи: з великим потенціалом та малим потенціалом. Ця класифікація є важливою під час вибору та обґрунтування розмірів фінансування інноваційної діяльності. За умови завищеної фінансової підтримки інноваційних факторів з незначним, слабким потенціалом розвитку відбудеться імобілізація фінансових ресурсів й зниження ефективності управління інноваційною діяльністю.

У зв'язку з високою невизначеністю інноваційної діяльності фактори даної сфери поділяються на вельми ризиковані та помірно ризиковані. Вельми ризиковані вимагають застосування ризик-менеджменту, що є достатньо дорогою системою як щодо впровадження, так і здійснення. За помірної ризикованості

інноваційних факторів додаткові ресурси на управління не є обов'язковими, що спрощує ведення управління та господарської діяльності загалом.

Запропонована класифікація дозволяє ідентифікувати фактори та виявити їх роль в процесі розвитку регіональної економіки, що в свою чергу надає регіональній владі можливості оптимально витратити ресурси на підтримку конкретного виду інноваційної активності залежно від того, роль якого чинника даний вид інноваційної активності відіграє в процесі побудови регіональної конкурентоспроможності.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що інноваційна активність виступає визначальним чинником розвитку економічних систем будь-якого рівня: формує конкурентні переваги, дозволяє залучити сучасні ресурси розвитку, підвищує ефективність управління – тобто несе в собі потенціал визначальних перетворень. Важливим аспектом інноваційної діяльності є формування сучасного ринку праці, де знаходять своє місце креативні, мотивовані та мобільні трудові ресурси, використання яких забезпечує людський розвиток у регіоні та країні загалом. Теоретичні дослідження сутності інноваційної діяльності дозволили стверджувати, що цей феномен виступає важливим фактором розвитку. Водночас, факторний ракурс викликає необхідність дослідження поведінки чинника в різних умовах, що викликає доцільність здійснення їх класифікації.

Види інноваційних факторів виявлені залежно від ознак: ролі в процесі еволюційного розвитку людської (в тому числі) економічної системи, виду управління, сили дії та можливості відстеження й контролю.

Перша ознака дозволяє окреслити такі види інноваційних факторів як революційні та еволюційні, вид управління виділяє стратегічні фактори та чинники тактичного характеру; можливості контролю вимагають окреслення латентних та явних факторів; сила дії дозволяє класифікувати фактори на такі, що мають великий потенціал впливу на розвиток економіки, і такі, що мають незначний потенціал впливу.

Перспективи подальших досліджень. В майбутньому нами заплановано побудувати модель взаємодії вказаних факторів на конкурентоспроможність економічної системи.

Список використаних джерел:

1. Cantarelli C., Genovese A. Innovation potential of megaprojects: a systematic literature review. *Production Planning & Control*. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09537287.2021.2011462> (дата звернення 15.05.2022).
2. Dovba I. Factors influencing the innovative development of the region. *EVROPSKÝ ČASOPIS EKONOMIKY A MANAGEMENTU*. 2019. Vol. 5. Iss. 2. Pp. 28-38.
3. Honcharenko I., Dubinina M., Kubiniy N. & Honcharenko, O. Evaluation of the regional public authorities activities. *Management Theory and Studies for Rural Business and*

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

- Infrastructure Development*. 2021. Vol. 3(1), pp. 90–99. URL: <https://ejournals.vdu.lt/index.php/mtsrbid/article/view/2026>
4. Regional Innovation. *OECD: web-site*. URL: <https://www.oecd.org/regional/regionalinnovation.htm> (дата звернення 10.05.2022).
5. Stejskal J., Kuvíková H., Meričková B.M. (2018). Regional Innovation Systems Analysis and Evaluation: The Case of the Czech Republic. In: Stejskal, J., Hajek, P., Hudec, O. (eds). Knowledge Spillovers in Regional Innovation Systems. *Advances in Spatial Science*. Springer, Cham. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-67029-4_3
6. Дослідження рівня використання економічного потенціалу регіону : монографія / За ред. Семенова В. Ф., Руденко О. І. Одеса : Одеський національний економічний університет, 2012. 150 с.
7. Кубиний Н. Интенциальная экономика и ее кредо. *Актуальні питання економіки, обліку, фінансів та управління персоналом* : збірник тез міжнародної науково-практичної конференції (17-18 квітня 2019 р.). Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2019. С. 273-275.
8. Кубиний Н. Ю. Философский бекграунд вероятности как категории интенциальной нано-экономики. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. Економіка*. 2021. Вип. 1 (57). С. 8-53.
9. Кубиний Н. Ю., Чекан І. В., Тізеш П. П. Сильні сторони регіону як складова стратегії розвитку Закарпатської області. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. Економіка*. 2021. Вип. 2 (58). С. 20-25.
10. Макаренко М. Управління економічним потенціалом як основою формування конкурентних переваг регіону. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. №4(130). С. 217-224.
11. Маргітич В. Організаційно-економічний потенціал стратегічного розвитку регіональної економіки. Дис. д-ра філос. спец. 051. Ужгород, 2021. 224 с.
12. Михаэльсон Д. Сунь-цзы. Искусство войны для менеджеров. Москва, 2004. 190 с.

References:

1. Cantarelli, C., Genovese, A. Innovation potential of megaprojects: a systematic literature review. *Production Planning & Control*. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09537287.2021.2011462> (Accessed 15.05.2022).
2. Dovba, I. (2019). Factors influencing the innovative development of the region. *EVROPSKÝ ČASOPIS EKONOMIKY A MANAGEMENTU*. Vol. 5. Iss. 2. Pp. 28-38.
3. Honcharenko, I., Dubinina, M., Kubiniy, N. & Honcharenko, O. (2021). Evaluation of the regional public authorities activities. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, no. 3(1), pp. 90–99. URL: <https://ejournals.vdu.lt/index.php/mtsrbid/article/view/2026>
4. Regional Innovation. *OECD*. URL: <https://www.oecd.org/regional/regionalinnovation.htm> (Accessed 10.05.2022).
5. Stejskal, J., Kuvíková, H., Meričková, B.M. (2018). Regional Innovation Systems Analysis and Evaluation: The Case of the Czech Republic. In: Stejskal, J., Hajek, P., Hudec, O. (eds). Knowledge Spillovers in Regional Innovation Systems. *Advances in Spatial Science*. Springer, Cham. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-319-67029-4_3
6. Ed. Semenov, V.F., Rudenko, O.I. (2012). *Doslidzhennia rivnia vykorystannia ekonomichnoho potentsialu rehionu Odesa* [Research of the level of use of economic potential of the region]. Odessa National University of Economics, Odessa (in Ukr.).
7. Kubiniy, N. (2019). Intentional economy and its credo. *Aktual`ni` pitannya ekonomiki, obli`ku, fi`nansi`v ta upravli`nnya personalom* [Actual problems of economics, accounting,

finance and personel management]. Collection of abstracts of the international scientific-practical conference, 17-18 April 2019. Uzhgorod, pp. 273-275 (in Russ.).

8. Kubiniy, N. (2021). Philosophical Background of Probability as a Category of Intensive Nano-Economics. *Naukovyi visnyk Uzhorodskogo universiteta. Ekonomika [Scientific list of Uzhgorod University. Economics]*, no. 1 (57), pp. 48-53 (in Russ.).

9. Kubiniy, N.Iu., Chekan, I.V., Tizesh, P.P. (2021). Strengths of the region as a component of the development strategy of Zakarpattia region. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Ser. Ekonomika. [Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Ser. Economy]*, no. 2 (58), pp. 20-25 (in Ukr.).

10. Makarenko, M. (2012). Management of economic potential as a basis for the formation of competitive advantages of the region. *Aktualni problemy ekonomiky [Current problems of the economy]*, №4 (130), pp. 217-224 (in Ukr.).

11. Marhitych, V. (2021). *Orhanizatsiino-ekonomichniy potentsial stratehinoho rozvytku rehionalnoi ekonomiky [Organizational and economic potential of strategic development of regional economy]*. Dis. Dr. Philos., Uzhhorod (in Ukr.).

12. Mikhaelson, D. (2004). *Sun-tszy. Iskusstvo voyny dlya menedzherov [Sun Tzu. The Art of War for Managers]*. Moskva (in Russ.).

УДК 338.2:351(477):004

JEL Classification: E61; H11; O38

DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2022-1.85.03>

Галина Поченчук, д.е.н., доцент,
<https://orcid.org/0000-0002-9994-636X>

Ігор Кузьмук, к.е.н., асистент,
<http://orcid.org/0000-0003-4925-2279>

Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича,
м. Чернівці

ТРАНСФОРМАЦІЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ

Анотація

Актуальність. Постановка проблеми. Цифрові трансформації є визначальним трендом сучасного етапу розвитку суспільства. Цифровізація охоплює всі сфери людської життєдіяльності, виявляючи як можливості, так і загрози. Держава покликана забезпечити використання переваг цифрового розвитку, створивши відповідне інституційно-правове середовище, інституційну інфраструктуру, та нівелювати негативні прояви цифровізації, що актуалізує дослідження проблем трансформації самої системи державного у правління під впливом розвитку цифрових технологій.

Метою дослідження є визначення змісту та характеристик сучасних перетворень системи державного управління України під впливом процесів цифровізації та перспективних напрямів управлінських впливів держави щодо втілення можливостей цифрових технологій в різних сферах.